

ПРАВО

Теорія та історія держави і права

УДК 342.52 (477)

Олена Богачова *

ДЕЯКІ ПИТАННЯ УЧАСТІ ГРОМАДЯН У ЗАКОНОТВОРЕННІ

У статті розглядаються деякі форми залучення громадян до процесу законотворення, аналізуються можливі напрями розвитку цієї діяльності в перспективі правової демократичної держави.

Ключові слова: законотворення, участь громадян у законотворенні, законодавча ініціатива, громадська експертиза законопроектів.

Богачева Е. В. Некоторые вопросы участия граждан в законотворчестве.

В статье рассматриваются некоторые формы привлечения граждан к процессу законотворчества, анализируются возможные направления развития этой деятельности в перспективе правового демократического государства.

Ключевые слова: законотворчество, участие граждан в законотворчестве, законодательная инициатива, общественная экспертиза законопроектов.

Bogachova O. V. Some Problems of the Citizen Participation in the Lawmaking.

The article deals with some form of the involvement of the citizens in the lawmaking process, analyzes the possible directions of its development in the prospective of the democratic state.

Keywords: lawmaking, citizen participation in the lawmaking, legislative initiatives, public examination of the draft laws.

Загальною декларацією прав людини ООН 1948 р. проголошено: «Кожна людина має право брати участь в управлінні своєю країною безпосередньо або через вільно обраних представників» (стаття 21). Конституція України у статті 5 закріпила положення, згідно якого «Носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ. Народ здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування». Відома формула правової демократичної держави: «суспільство має право, а держава – зобов'язана» означає, що державна влада в будь-яких проявах має контролюватися суспільством і бути залежною від нього. І тому ступінь впливу громадянина на владу є показником громадянської зрілості суспільства.

Правова держава і громадянське суспільство, що формуються, передбачають утвердження правових взаємовідносин між владою та громадянами. Найважливіша роль у створенні та розвитку цих взаємовідносин належить законодавчій владі, яка відповідальна за те, наскільки повно вона представляє суспільні інтереси, відображаючи їх у законах країни.

І тому процес творення законів має відповідати встановленим принципам, серед яких важливе місце посідають принципи демократизму та гласності. Останні вимагають не лише вираження у законах волі більшості населення, врахування інтересів різних соціальних груп, а й забезпечення прозорості, відкритості та доступності законотворення, залучення громадян до підготовки, а також публічного обговорення проектів законодавчих актів. Тож участь громадян та громадських організацій у законотворчій діяльності є, з одного боку, ключовим елементом для реалізації демократії в країні, а з іншого – важливим чинником для розробки якісних законопроектів.

В Україні питання участі громадян у законотворчому процесі регулюються окремими положеннями більш як 10-ти законів та інших нормативно-правових актів. На їх основі та з урахуванням практики вітчизняного законотворення можна виділити такі форми залучення до нього громадян: можливість ініціювання проведення всеукраїнського референдуму за народною ініціативою та прийняття законів через референдум; проведення всеукраїнських дорадчих опитувань громадян (консультативних референдумів); надання пропозицій громадянами та їх об'єднаннями в процесі прийняття рішень органами державної влади та щодо формування та реалізації державної політики; всенародне обговорення проектів законодавчих актів після їх розгляду Верховною Радою у першому читанні; участь у парламентських слуханнях та слуханнях

парламентських комітетів, а також у роботі громадських рад при органах державної влади; входження представників громадських об'єднань до складу робочих груп з розробки законопроектів; вивчення громадської думки на основі проведення соціологічних досліджень.

Однак, на нашу думку, масштабність завдань, зумовлених необхідністю реалізації принципів гласності та демократизму, має досягатися додатковими перспективними заходами, які визначатимуть безпосереднє залучення громадськості до розробки законопроектів та здійснення їх експертизи.

Актуальним, на наш погляд, є питання щодо закріплення на конституційному рівні права народної законодавчої ініціативи, що є одним із потужних засобів розвитку громадянського суспільства.

Принагідно слід зазначити, що досвід розвинених демократичних країн має багато прикладів конституювання інституту народної законодавчої ініціативи. До них належать Австрія, Бразилія, Іспанія, Італія, Латвія, Литва, Польща, Румунія, Словенія, Угорщина, Швейцарія та інші. Зміст народної законодавчої ініціативи полягає у праві визначеної законодавством кількості виборців подати до парламенту законопроект, який є обов'язковим до розгляду.

Так, наприклад, в Австрії процедура внесення законопроектів за народною ініціативою передбачає, що вона має надійти від 100 тис. громадян, які мають право голосу, або від 1/6 громадян, які мають право голосу і проживають у трьох землях.

У випадках та в порядку, передбачених Конституцією Латвії, право законодавчої ініціативи належить одній десятій частині виборців (ст. 65 Конституції). Не менше однієї десятої частини виборців мають право подати Президенту Республіки повністю розроблений проект поправок до Конституції або законопроект, який Президент Республіки передає Сейму.

Відповідно до Конституції Литви право законодавчої ініціативи належить 50 000 громадян, які мають виборче право. У разі подання проекту закону до Сейму громадянами Республіки Литва, відповідно до права, наданого їм Конституцією, проект підписується уповноваженими представниками ініціаторів, та супроводжується підписами громадян, зібраними у порядку, передбаченому законом.

Конституція Республіки Словенія встановлює, що ініціювати законопроект може група виборців у кількості не менш 5000 осіб.

В Угорщині загальнонародна ініціатива здійснюється на вимогу не менш 50 000 громадян, які мають право голосу. Загальнонародна ініціатива може бути спрямована на те, щоб Державні Збори включили до порядку денного питання, яке обов'язково належить до компетенції Державних Зборів. Державні Збори зобов'язані обговорити питання, сформульоване у загальнонародній ініціативі.

В Італії правом законодавчої ініціативи, відповідно до ст. 71 Конституції володіє народ. Він здійснює це право шляхом внесення від імені не менш ніж 50 000 виборців постатейно складеного законопроекту.

Звичайно, проблема запровадження народної законодавчої ініціативи не є питанням найближчої перспективи для України, тому на сьогодні доцільно було б розглянути можливість створення та ведення на базі органів державної влади - ключових суб'єктів законотворчості (Верховної Ради України та Міністерства юстиції України) Бази даних законодавчих пропозицій, яка, на прикладі зарубіжного досвіду (в США діє відповідний Федеральний реєстр), з метою підвищення ефективності законотворення забезпечить узгодження інтересів між законотворчими органами та громадянами. В рамках Бази даних, зокрема, можуть накопичуватися пропозиції щодо розробки законів чи зауваження щодо удосконалення чинного законодавства з боку представників громадськості, а також підготовлені громадянами проекти законодавчих актів. Запровадження такої Бази даних створить умови рівного доступу й своєчасного ознайомлення з громадською думкою всіх учасників законотворчого процесу. Вільний доступ до документів сприятиме активізації участі громадськості у законотворчому процесі, а публічне обговорення найважливіших законопроектів позитивно вплине на діяльність усього парламенту.

Важливим для реалізації принципу гласності під час розгляду законопроекту в парламенті було б запровадження обговорення законопроектів на веб-сайті Верховної Ради України за участі громадськості, експертів та розробників законів.

Обговорення законопроектів, на нашу думку, у перспективі може набути форми запровадження їх громадської експертизи. Тому сьогодні слушним та своєчасним вбачається розгляд можливості закріплення на законодавчому рівні механізму проведення громадської

експертизи законопроектів, що на пряму послугує залученню громадян та їх об'єднань до процесу управління державними справами та гарантуванню відповідності законодавства інтересам суспільства. Таке обговорення можливе як при розробці законопроекту (на цьому етапі воно надасть змогу дослідити актуальність питання та ставлення суспільства до можливих рішень), так і під час розгляду закону парламентом аж до його підписання.

Реалізація конституційно закріплених прав на основі запровадження ефективних механізмів залучення громадян до участі у законотворенні слугуватиме розвитку політичної культури, політичної та правової освіти громадян, сприятиме утвердженню демократичних цінностей і формуванню дієвих правових засад громадянського суспільства в Україні.

*Богачова Олена Вікторівна – кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, завідувач відділу теорії та практики законотворчої діяльності Інституту законодавства Верховної Ради України, Заслужений юрист України.

УДК 340.12

Тарас Гарасимів *

ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ ЛЮДИНИ: МОМЕНТИ ІСТОРІОГРАФІЇ ДОСЛІДЖЕННЯ

Стаття присвячена розкриттю девіантної поведінки людини – надзвичайно важливої проблеми для сучасного вітчизняного транзитивного суспільства, суто правові системи якого доводять слабку спроможність дієво впливати на девіантну особистість.

Ключові слова: девіантна поведінка, людина, особистість, людська поведінка, соціальна поведінка, людська життєдіяльність, детермінація поведінки, етологія, біологізаторська концепція.

Гарасимив Т. З. Философско-правовые проблемы девиантного поведения человека: моменты историографии исследования.

Статья посвящена раскрытию девиантного поведения человека – чрезвычайно важной проблемы для современного отечественного транзитивного общества, сугубо правовые системы которого доказывают слабую способность действенно влиять на девиантную личность.

Ключевые слова: девиантное поведение, человек, личность, человеческое поведение, социальное поведение, человеческая жизнедеятельность, детерминация поведения, этология, биологизаторская концепция.

Harasymiv T. Z. Philosophy of the Deviant Behavior of People: Moments of the Historiography of the Research.

The author elucidate the deviant behavior of people – very important issue for modern national transitional society, purely legal systems of which show weak ability to effectively influence the deviant personality.

Keywords: deviant behaviour, human, personality, human behaviour, social behaviour, human vital ability, behaviour determination, ethology, biologicalizational concept.

Дослідження девіантної поведінки актуалізується у зв'язку з перманентним перебігом соціально-економічних і громадсько-політичних кризових явищ у суспільному житті нашої країни. Через об'єктивні та суб'єктивні обставини історичного, ситуаційного аспектів поведінка людей, соціальних груп, громадських спільнот доволі часто відхиляється від прийнятих і чинних соціальних норм, у тому числі й норм права. У різні періоди життя суспільства такі відхилення можуть набувати масового характеру, тим самим ніби показуючи, що соціальні інститути, покликані контролювати виконання соціальних норм, більшою чи меншою мірою не справляються зі своїми функціональними обов'язками. Це можуть бути інститути держави, церква, громадська думка, партійні органи тощо. Особливу стурбованість викликає стан суспільства у періоди згаданих криз, реалізації непродуманих соціальних експериментів, соціальних проектів і радикальних реформ.

Актуальність дослідження даної теми зумовлено низкою факторів. По-перше, сучасний стан